

АКТУЕЛНОСТ КОЧИЋЕВЕ БОРБЕ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

У раду се анализирају разлози и критеријуми које је користио Петар Кочић у одбрани српскога језика. Анализа укључује различите Кочићеве видове одбране српскога језика, а прије свега: а) одбрана српскога језика од германизације, и б) одбрана од кварења српскога језика, и в) борба за очување љепота српскога језика. Кочићеви ставови о српском језику у раду се доводе у везу са актуелним врло лошим стањем српскога језика, са његовом англицизацијом, са превлађујућом језичком некултуром, и са врло малом бригом за очување љепота српскога језика.

Кључне ријечи: Петар Кочић, српски језик, германизација, кварење српског језика, језичка култура, англицизација, „англосрпски“ језик

1 Кочић и српски језик. Сам помен имена Петра Кочића не призива само његово приповједачко дјело – него, још прије, сам српски језик. И то не толико Кочићев „приповједачки“ српски језик, колико Вуков(ски) српски књижевни језик у цјелини. А колико је то двоје код Кочића блиско, испреплетено, да не кажемо подударно, свједоче и непосредне и посредне потврде. Непосредне, из пера самога Кочића, кроз његове доприносе српскоме језику, а посредне из пера других писаца и лингвиста што (пр)оцјењиваху како Кочићев језик тако и Кочићеву бескомпромисну борбу за српски језик. Иако је циљ нашега рада да освјетлимо суштину и актуелност Кочићеве борбе за српски језик, ипак ћемо се овдје најприје осврнути на неријетко цитиране ставове познатих српских писаца и филолога не само о Кочићевом језику, него и његовом односу према српском језику. Међуоднос Кочићевог и цјелине српскога књижевног језика вјероватно понајбоље одсликава мишљење И. Секулић: „Кад би могао језик једног човека постати књижевни језик, ја бих гласала за Кочићев језик. Која снага, који стил, који звук, која магија трансцедента“ (Секулић 1966: 17). Јер, „за Петра Кочића је – ријечи су И. Андрића – језик потпуно једно са људима и земљом, свет и

неповредљив као и они. Понекад човеку изгледа као да је и само Кочићево дело, цело целцато, лежало негде у дубинама тога језика, а он га је ископао као кип, и изнео на светлост дана и пред поглед света“ (Андрић 1981: 161). У Кочићевом језику, – вели Ј. Вуковић – „кад год га у целовитости његова писаног дела посматрамо, као да доживљавамо све видове живе речи одређене средине у одређеном времену. Као да ништа није остало неизречено“ (Вуковић 1972: 282).

Свако би истраживање Кочићева језика без сумње потврдило не само наведене ставове знаменитих српских писаца и филолога него и све књижевне и филолошке оцјене Кочићевог језика (које се дају у: Шипка 1987: 21-28). Али наш циљ није анализа Кочићевог приповједачког језика, језика у Кочићевим приповједачком дјелу, него анализа Кочићевих експлицитних „одбрана“ српскога језика, анализа његових расправљачких микро и макродискурса о српскоме језику.

2. КОЧИЋЕВА БОРБА ПРОТИВ ГЕРМАНИЗАЦИЈЕ СРПСКОГА ЈЕЗИКА. Кочићева борба за српски језик најексплицитнији је тип његове борбе против аустроугарске окупације Босне и Херцеговине. „Од самога почетка, Петар Кочић је између себе и окупатора-непријатеља поставио питање *језика*“ (Андрић 1981: 161). Јер, „као што је – ријечи су Кочићеве – окупација донијела много зла и учинила нам много неправди у свима правцима народног живота, исто је тако утицала штетно и на развитак нашег богоданог звучног и љупког језика“ (Кочић 1961: 328). Дату констатацију Кочић потврђује сучељавањем тада актуелног стања српскога језика у Босни и Херцеговини са мишљењем које је о српском језику у тој покрајини имао Вук Караџић. Док је Вук Караџић писао да се „српски говори најчистије и најправилније у Босни и Херцеговини“, сада – вели Кочић – „послије 33 године аустријске владавине наш је језик силно пострадао, тако пострадао да би се могло рећи мирне душе, да се данас у Босни и Херцеговини, земљама матерама нашег књижевног језика, најнечистије и најнеправилније пише и говори у редовима наше интелигенције“ (Кочић 1961: 311). То страдање српског језика огледа се прије свега у томе што се „у Босни и Херцеговини под новом управом и њеним културнопросвјетним установама ствара некакав нарочит језик који се сасвим не поклапа са говором у Хрватској, а исувише је далеко од језика који се данас развија у Србији, као културном средишту српског народа“, тако да смо – наставља Кочић – „добили у књигама, у новинама, законима, наредбама, по школама и по судовима некакав језик који стоји

у врло лабавој, често пута ни у каквој вези са живим народним говором. То је једна одурна српско-хрватска наказа, тешка и усиљена, много пута потпуно неразумљива, без гипкости, еластичности и звучности, тих битних особина нашег крепког језика. То је језик као наш, а није наш. Наше су ријечи, али језик није наш. Из тог језика не провијава дух и не бије мирис нашег језика, то није језик који смо научили са мајчиних усана, то није богодани језик народних умотворина, пјесама и приповједака, којима је тако богата наша отаџбина“ (Кочић 1961: 311-312). А таквом језику највише су, по Кочићевом мишљењу, кумовали странци, али и Хрвати и хрватски Срби. Јер, „ову одурну наказу од језика – ријечи су Кочићеве – створили су странци и наши људи, Срби и Хрвати из Хрватске. Странци су наш језик научили само лексикално, а Срби и Хрвати су дошли са једним накарадним језиком који се је опет развио у Хрватској под утицајем њемачког канцеларијског језика и граничарске команде. И једни и други, сваки на свој начин, почели су да кваре и мрцваре наш језик“ (Кочић 1961: 312). Та „наказа“ и „накарада“ од српскога језика прожета „германским духом“ у Босну и Херцеговину увезена је, дакле, из Хрватске. И непосредно и посредно. Посредно најчешће преко судија странаца, махом Пољака: „Погрешно мислећи да кад знају пољски, знају и српски, они су јурили стално у судове. Истом, кад су дошли у додир са народом и са живописном српском конверзацијом, осјетили су како је исувише скромно њихово знање српског језика. Изненађени тим фактом, они су се, у страху да не гријеше, повукли у се, држећи се слијепо и грчевито оне званичне, из Хрватске пренесене, накараде од језика, којом су такође површно владали. У њиховим осудама не осјећа се ни у најмањој мјери задах живог народног говора“ (Кочић 1961: 312).

Кочић ту „накараду од српског језика“ илуструје са више примјера. Најприје са раширеном употребом ријечи „*течевина* и *пошљедак* у значењу: резултат. Течевина (‘порез на течевину’) без сумње је – вели Кочић – неспретна кованица каквог босанског пореског чиновника, јер њен је облик у Хрватској још глупљи: *шециварина*. Оно што се хоће да изрази ријечју *течевина*, у нашем се језику каже и мора се казати *шековина*, јер облик течевина нити постоји нити може постојати по законима српског језика. Ни ријеч *пошљедак* није нам познато да постоји у Хрватској, али она постоји у нас и значи сасвим нешто друго и никако *резултат*.“ А те ријечи нису усамљене, него „на стотине их таквих има које су просто атентат на наш језик“ (Кочић 1961: 313-314).

Уз то, кварење српског језика не долази само из судова. „Поред судова, и друге су установе, просто се може рећи: све одреда, квариле наш језик, нешто незналачки кујући, нешто преносећи разноврсне ‘званичне’ накараде из сусједне Хрватске“, тако да је „рђав и ненародан језик завладао у свима нашим јавним установама, па се отуда полагамо шири и преноси у народни живи говор који је прије окупације био необично чист и свјеж“ (Кочић 1961: 313-314). А што је најгоре, „поред судова и осталих јавних установа, поред новина и новинара и ‘правитељствених’ књижевника, и наше школе, нарочито гимназије, неуморно су и систематски радиле и раде на кварењу и бездушном мрцварењу нашег језика. Језик и стил у гимназијским уџбеницима испод сваке су критике. Те су уџбенике и уопште све школске књиге састављали убоги кајкавци и чакавци, или похрваћени Словенци, Чеси, Пољаци, Нијемци, који чак не знају ни правог значења појединих ријечи нашег језика“ (Кочић 1961: 314).

Кочић, међутим, не остаје на општој оцјени, него је поткрепљује и конкретним примјером. А као „класичан примјер“ наводи Марцела Кушара, дописног члана Југославенске академије („је ли могуће?“, пита се Кочић) у Загребу и његову „Читанку за I разред средњих школа“, у којој се дају и објашњења непознатих ријечи, која Кочић коментарише. Тако, вели Кочић, „имамо на страни 10. његово објашњење да је *клада* - *џањ*, а сви знамо да је *клада* друго нешто, а друго опет *џањ*. На страни 23. исте читанке имамо одмах друго погрешно објашњење: *стџанарица* – *жена шџо љоји овце*, а сви знамо да је станарица жена која *музе овце* и бави се само сиром и млијеком. У Кушара је *ћуи* – *лонац*, *шџур* – *ћњо*, *џорџа* – *џробље*, *босџан* – *врџи*, *сјек* – *џреде*, иако је сјек у кошари сасвим друго нешто, а друго опет нешто значе *џреде*. И ти и такви људи – ишчуђава се Кочић – пишу уџбенике по којима се предаје српски језик у нашим школама! Ти и такви људи кроз тридесет година кваре и унакажавају наш красни и звучни језик, изврћући у свом жалосном незнању чак и право значење наших најобичнијих ријечи и израза“ (Кочић 1961: 314-315).

На хрватска непознавања и кварења српскога језика Кочић је указао и у тексту „Наша пјесма“ – што је и „најполемичнији Кочићев књижевнокритички текст“ (Милановић 2011: 210) – написаном поводом избора хрватске и српске поезије који је сачинио Јосип Милаковић. Кочић каже да Јосип Милаковић није умιο да „интензивно осјети оне интимне дражи, оно животно вибрирање које струји кроз чисту, пуну и једру народну поезију“, него је био и, „што је још жалосније, *остџао* странац“,

што се види и по томе да су за њега *гусле – ћемане* („ћемане је виолина, а гусле остају гусле...“), *кожун – ћурак* („каква грдна разлика између ова два појма!“), *завјеса – дувак* („дувак није завјеса“), *узда – дизген* („дизген није узда, већ каиш на узди“), *доро, дорати – коњ црвене длаке* („дорат се њемачки каже *der Braune*, те према томе није црвене длаке, него је алат коњ црвене длаке“), али и по многим другим примјерима (Кочић 1967а: 185-186; 193-194).

Кочић „полемише са Милаковићем бритко и духовито, снагом вуковског и скерлићевског жара који је понекад јачи и од самих аргумената. На овом терену он не прашта, нити жали свога опонента. Чини се да поступа као добар домаћин који крчи њиву од корова те уместо пера у десници има секиру којом у корену сасеца све што прети плоду и роду. А како да му и прихвати *хазну* као *благо* уместо *ризнице* у којој се оно чува, или опрости што не разликује *мезимицу* од *најмлађе ћерке, субашу* од *сџражара*, *калем* од *йисма*, *циџерице* од *йлућа*, *лале* од *везира* и тако редом. Ни за двадесет проведених година ‘у овој доброћудној земљици’ Милаковић није, као ни Мартин [=Марцел] Кушар, научио и схватио многострука значења језика Вука и народне песме наше“ (Вулин 1990: 383).

О кварењу – али и о очувању – српскога језика Кочић говори и поводом четрдесетогодишњице *Hage* (1868-1908), „најстаријег ћачког средњошколског удружења у српству“ Прве београдске гимназије, сматрајући таква удружења „као неке мале предстраже за чистоћу нашег звучног и богатог језика, коме, на голему жалост нашу, због накарадног језика загребачких уџбеника и загребачких професора, били они Срби или Хрвати, пријети опасност, из године у годину, све већа и насртљивија“ (Кочић 1961: 306-307). Те „дружине“ припомажу да се током школовања потру велике дијалекатске и „провинцијалне“ разлике које су одлика различитих области Србије из којих долазе ђаци у гимназије. „Током школовања све се – вели Кочић – ове разлике потару, провинцијалне ознаке ишчезавају, и тај млади свијет огромном већином својом, то поуздано тврди-мо, излази из школе са пречишћеним појмовима и довољном спремом и знањем из српског књижевног језика“ (Кочић 1961: 307). За разлику од тих позитивних резултата у Србији, са учењем српскога језика „у Босни и Херцеговини, догађа се, на жалост, сасвим обратно. У гимназије наше – наглашава Кочић – улазе ђаци са језиком ванредне љепоте, раскошног богатства и кристалне чистоте, – мислимо овдје на нашу домаћу дјецу – а излазе из школе са некаквом накарадном мјешавином од стила и

језика, у којој, додуше, има и српских народних ријечи и израза, али кроз ту мјешавину стрши и провијава туђински дух, потпуно стран нашем народном говору“ (Кочић 1961: 307-308). На тај начин – рећи ће Кочић – и преко учења у школи „нашем звучном и богоданом језику пријети њемачки дух – бог би га знао је ли њемачки! – који се ушуњао у немоћну, убогу и сушичаву кајкавштину и чакавштину, из којих се је опет излегла лажна и неоригинална штокавштина под именом хрватског језика. Та лажна и неоригинална штокавштина постала је и званични и наставни језик у земљи нашој, а постала је и језик којим пише и говори и наша домаћа интелигенција, на жалост. Томе треба стати на краја ма којим било начином“ (Кочић 1961: 309-310).

Зато Кочић својим новинским написима апелује на потребу заједничке борбе за очување српскога језика, који је у Босни и Херцеговини угрожен у свим сферама своје употребе. На питање: „Па ко је томе крив?“, Кочић одговара: „Ко би други могао бити крив него наша влада, него њезини чиновници, мали и велики, виши и нижи, њене званичне новине, закони и наредбе, њене школе и школске књиге, њени разнолики уреди и судови. Све је то криво и све се то завјерило против чистоће и љепоте нашег језика, и у томе се много успјело!“ (Кочић 1961: 329). И ту се не завршава списак криваца. Кочићева је „Отаџбина“ у немале кривце убројала и домаће интелектуалце због тога што код њих њемачки има превласт над српским језиком. „Кад смо дакле ми сами – пише анонимни уводничар Кочићеве „Отаџбине“ – порекли првенство српском језику и ћирилици, кад смо се стидили да у својој рођеној кући, онако као и остали народи, уведемо у саобраћај искључиво свој језик и своје писмо, онда се није нимало чудити странцима који, дабоме, нису луди да без силе и потребе поштују српски језик. И тако смо послјије тридесет и четири године у срцу Босне, у метрополи, ми туђинци, а странци аутохтони“ (Вулин 1990: 388-389). Тако је њемачки дух захватио не само српски језик него и српске интелектуалце, што код Кочића изазива „бунтовни“ гњев и сјету. „Нас обузима – вели Кочић – наизмјенично гњев и сјета посматрајући како се бездушно насрће на драгоцену духовну тековину народну, на чистоту и љепоту народног језика. Гњев нас обузима што и у том унакажавању и мрцварењу нашег сјајног и слободног језика осјећамо своју свеопшту колонијску порабоћеност и подврженост; сјету дубоку у души носимо што смо слаби и немоћни да заштитимо од профанисања и обесвећења свој велики и силни језик, који нас својом обилном и сјајном традиционом књижевношћу, својом кристалном чи-

стотом и планинском свјежином свога даха храбри и соколи да не кло-немо на путу живота, на путу вјековног посртања и страдања, на путу падања и устајања“ (Кочић 1961: 316).

3. Кочићева борба за исправност и љепоту српскога језика. Зар је онда чудно што је Кочић властитим примјером желио показати на који се начин треба борити против таквога стања, што прије свега значи борити се за изворни српски језик, за чистоту и љепоту његову. У босанском Сабору, чији је посланик био, „Кочић и другови“ поднијели су приједлог о језику у законским текстовима, који гласи: „Пошто смо се увјерили да је језик и стил у поднесеним законским основама нечист и ненародан, предлажемо да се изабере одбор од тројице посланика, који ће све законске основе прегледати и погрешке у језику и стилу исправити“ (Кочић 1967: 72). Тај приједлог је прихваћен, и „Кочић је често саборске седнице претварао у расправе о језику и стилу законских текстова“ (Вулин 1991: 369). Овдје наводимо само неке од Кочићевих саборских језичко-стилских интервенција, које, уз коментар, у много већем броју доноси М. Вулин у својој монографији о Кочићу, и то у поглављу о односу Кочића према језику (Вулин 1991: 357-413).

На једној од сједница Сабора Кочић је покренуо дебату о законском пројекту посвећеном расним воловима. „Овдје стоји ‘погрешка у стасу’“ – вели Кочић. „Ја не могу разумјети како се може казати за бака да има ‘погрешку у стасу’. То се може казати само за човјека... Незгодно је казати ‘биљегом у ухо’, јер то значи унутра; зато ваља казати: ‘Биљегом на ухо’“. У наставку расправе са известиоцем Ђоком Милошевићем даје и потпуније образложење: „Ја кажем да није у духу језика кад се за вола или коња каже да има стас. Стас је у српском језику код човјека, а не код марвинчета“ (Вулин 1990: 371). Када је на дневном реду Сабора била расправа поводом „Закона о форми распоређивања последњом вољом“, Кочић је интервенисао: „У наслову не треба *распоређивање*; ту треба... о форми *располајања* вољом“, што је одмах и прихваћено (Вулин 1990: 376).

Када је у Сабору разматран извјештај правног одбора, Кочић је готово захтијевао бољу и љепшу стилизацију предложених законских аката. „Морам скрушено признати – говорио је Кочић – да мени самом ријеч *разрада* добро не звучи, али чујем да је наша егзекутива није ставила без разлога. Господа је прегледала све знамените рјечнике нашега народа и није могла наћи подесније ријечи, мада је мени дража ријеч *одред-*

ба последње воље... Ова ријеч *разрабда* није добра... Наш народ вели да прије смрти неком нешто *намјењује*, па би врло добро било овдје ријеч *намјена*. Та се ријеч у народу чује. Тако кажу: 'Намјенио је томе и томе кућу'..." (Вулин 1990: 376). У другој прилици Кочић ће рећи да је при властитој стилизацији законског текста одбацио „*x* у у ријечи *xаш*”; мјесто ријечи *гојење* ја сам ставио *гајење*, јер овај... глагол значи трајну радњу, а мјесто *избира* ријеч *бира*...". На питање вирилистe митрополита Летице зашто по други пут замјењује *гојење* *гајењем*, Кочић одговара: „Гојење може бити и товљење, дебљање, а гајење значи развијање и оплемењивање расе“. А потом даје и следећи коментар: „Кобила и ждријебац је добро, али *ждрјебица* не ваља...“ (Вулин 1990: 377).

Када је на Сабору представник Мостара посланик Атанасије Шола прочитао „законски предвиђену“ реченицу: „Судски језик у општењу са странкама и у унутрашњем уредовању са свим судовима и областима земље, српскохрватски је...“, Кочић је одмах интервенисао: „Мјесто *областима* боље је *властима*“, а та интервенција бива и прихваћена (Вулин 1990: 380).

Радећи на текстовима законских приједлога, Кочић је за подлогу својих интервенција узимао не само стилско-језичка него и социолингвистичка образложења, какво је нпр. следеће: „У свима основама, па и у овој о атовима, долази често и редовно глагол *шреба*, *ваља*, *мора* и *смије* са неодређеним начином. То није у духу језика. Ми бисмо просто употребили или презент или футур. На примјер: мјесто *шреба одредиши* ми кажемо *одређује се* или *одредиће се*. То је и са законске стране много боље и прецизније речено. Ово *шреба*, *мора*, *не смије* није наше, оно немило звучи у једном закону. У данашњој држави и друштву ионако је тешко живјети, па ако и у сваком закону налазимо *мора*, *смије*, *не смије*, то се некако неугодно осјећа, јер на сваком кораку, и поред тих пријетња, сре тамо жандаре, видимо отворену тамницу итд, па сад уносити ту тврдоћу и опорост у законе не ваља, особито кад то не одговара духу нашега језика“ (Кочић 1967: 73).

Поједини Кочићеви коментари о језику аустроугарске власти нису ослобођени ироније, тако својствене његовој *Суданији* и *Јазавцу пред судом*. У познатом саборском говору о језику у законским текстовима Кочић, на примјер, с наглашеном иронијом каже: „Странци често пута нису разумјели ни правог значаја појединих ријечи, као, на примјер, суци, којима би као чуварима јавног добра и морала до у најситније појединости морао бити познат живи народни говор. Због тог непо-

знавања, високи Саборе, дошло је на судовима често до комичних и трагичних сцена. Да вам само једну испричам. У неком окружном суду пита предсједник оптуженика, који је убио човјека, зашто је убио. Оптуженик слијеже раменима и ћути. Предсједник га поново пита зашто је убио, а оптуженик одговара 'Сам ме је шејтан на то нагнао'. На то скочи државни тужилац, и вели: 'У смислу, рецимо, § 301. протежем оптужницу и на шејтана и предлажем казнени прогон' Присједници погледаше се, а један стари муслиман рече: 'Царевина вам је наредна и управна, али да и за шејтана имате параграфе, то ми не може ићи у главу'".

И ја сам – наставља Кочић – такође имао да одговарам за једну ријеч, и то за ријеч *суданија*. Могу, ако хоћете, своју осуду донијети, па да видите. Државни одвјетник тужио ме је да сам другим падежом те ријечи, који гласи *суданије*, мислио да исмијем суд и да кажем да нема суда, да *суда није*" (Кочић 1961: 330).

У литератури је већ уочено да Петар Кочић у свом залагању за чистоту и љепоту српскога језика није бранио само „благо“ српског народног језика, него је у свом приповједачком дјелу за потребе свога израза створио и велики број нових лексема, које су „искључиво његова спрега између људи и њихових животних потреба: *сараорина, ѿѿовина, кметшовина, државина, кућерина, жировина, ѿашарина*, затим: *баковиѿа, ринковиѿа, завозиѿа*, стећи нешто, попримити и без воље: *закнежиѿи, заѿуманиѿи, заѿроѿуманиѿи, ѿоримѿи, ѿобошњачиѿи, сѿамболизовати, заѿѿиѿи*. Нико пре њега није знао за *кметшодере*, нити је изјавио да не *бенда* никог на свету, осим Мрачајског Проте! Глагола *бендаѿи* нема ни у Вуковом *Српском рјечнику*. Могли би се навести многи лексеми [који су] изразито чисто кочићевски. На Симеуну Ђаку се долама *засаламѿија*" (Вулин 1990: 382).

Из наведених и ненаведених Кочићевих ставова према српском језику – како то и Иво Андрић закључује – може се „видети колико је пажње посветио питању кварења језика, са колико је оштрине говорио о том кварењу, шибајући га својом иронијом, често и преопширно и сувише шаржирано. Али, Петар Кочић је добро осећао да није филологија у питању, да је та ствар језика само део општег притиска и општег систематског свођења једног народа на нижи степен егзистенције, подесан за доминацију и експлоатацију" (Андрић 1981: 161).

4. Актуелност Кочићеве борбе за српски језик. За кварење српскога књижевног језика Кочић, како смо видјели, није оптуживао само Аустро-Угаре него и Хрвате. У осуди хрватског кварења српскога језика Кочић,

међутим, међу српским писцима није био усамљен. На хрватско кварење српскога Вуков(ск)ог језика указивао је, нешто прије Кочића, и велики српски пјесник Лаза Костић (о Костићевом односу према српском језику в. исцрпно у: Ковачевић 2001). Костић је, наиме, писао да српски језик „свако вријећа и нагрђује ко без невоље застрани од чистог народног говора, па уноси самовољно сковане ријечи или реченице“ (Костић 1990: 228). У томе – по Костићеву мишљењу – предњаче Хрвати, јер „тамо је велика ковница, некеме је лакше сковати нову ријеч но заићи, не велимо по народу но само по Вукову *Рјечнику*, да потражи има ли у народном говору готових, живих ријечи за ту ствар“ (Костић 1990: 202). Тим хрватским писцима – ријечи су Костићеве – „врло је мучно отрести се сасвим оног неодољивог службеног накарађивања нашег лијепог језика“ (Костић 1990: 159).

Кочићеве ставови у одбрану језика српскога чини се да никада нису били тако актуелни као данас. Оновремену опасност од германизације као разлог Кочићеве борбе за чистоту и љепоту српскога језика треба само пренијети на ововремену опасност од *англицизације српскога језика*. Јер, „у протеклих десетак година, код нас (али не само код нас) догодила се права експлозија језичке англуманије. Она сада прелази у свој екстремни стадијум – *језички англицизам*, који се може описати као опијеност неконтролисаним уношењем свакојаким елемената и појава из енглеског језика у српски“ (Прџић 2005: 183). „Крајњи резултат овакве културне и образовне климе огледа се у све већем продору енглеског језика у српски и у све упадљивијој хибридизацији српског језика, односно у настанку нечега што се може назвати англосрпским језиком: то је један нови урбани социолект, првобитно својствен људима млађе генерације, који представља врсту српског језика који (све више) одступа од својих норми и (све више) бива употребљаван према нормама енглеског језика“ (Прџић 2005: 185). Англицизација српског језика „се већ сада јасно уочава на плану речи, структура/образаца, значења и употреба“ (Прџић 2005: 185). Тако она, на примјер, у „популарној женској периодици упечатљиво, незауостављиво и стихијски разара структуру српског језика“ (Јањић, Чутура 2012: 94).

Данас англицизација баш као у Кочићево вријеме германизација пријети (у)ништењу темељних вриједности српскога језика. „Ако је глокализација начин помирења глобализације и национализације у услови-ма спонтане акултурације [која представља губљење или деградацију културних вриједности које карактеришу националну културу једног

народа], онда продукт језичке акултурације не сме бити губитак самосвести о вредности матерњег језика као највреднијег националног кључа и етничког идентитета“ (Јањић, Чутура 2012: 79).

А данас управо до тога долази, посебно код младих, за које је Кочић сматрао да представљају „предстражу за чистоту српскога језика“. Актуелна истраживања, наиме, показују „да је речник средњошколаца пун нових англицизама, али да њихова рецепција најчешће не одговара семантичким еквивалентима у енглеском језику. Присуство неадаптираних англицизама у говору младих (и не само њих) део је процеса спонтане акултурације, који се интензивно намеће као доминантан друштвени контекст у условима светске глобализације. Сасвим је извесно да ток овог процеса неумитно води ка стварању језичке хибридикације, која се за сада испољава у виду такозваних србоанглицизама, односно англосрбизама, тј. неадаптираних сирових англицизама“ (Јањић, Чутура 2012: 79). А последица тога је – не што је најгоре – да се „највећа национална вредност, еманација духа народа – његов књижевни језик – не препознаје као пожељни систем комуникације међу младима“ (Јањић, Чутура 2012: 64).

Осим тога, српски језик је данас, можда више него у Кочићево доба, бирократизован. А „бирократизацију језика као употребу средстава бирократског језика у разним видовима јавног језика, па и у приватном језику, омогућава пословично слаба језичка култура и искварен језички укус већине говорника нашег језика“ (Кликовац 2008: 100). „Бирократски језик се препознаје по следећим својим особинама: (1) номиналност, (2) општост, (3) неодређеност, (4) експлицитност (у смислу редунадантности), (5) еуфемизам, (6) вишак речи, (7) квазинаучност, употреба речи страног порекла и помодних речи. Неке од тих особина резултат су злоупотребе иначе легитимних језичких средстава – као што су номинализација, општост, еуфемизам, употреба речи страног порекла; неке су резултат употребе средстава која су сама по себи у обичним приликама неприхватљива – нпр. неодређеност, редунадантност, вишак речи, квазинаучност и употреба помодних речи“ (Кликовац 2008: 99).

Англицизацији и бирократизацији, које нису међусобно искључиве појаве, треба додати још и на сваком кораку примјетно непознавање српскога језика. За то нам очито данас нису потребни аустроугарски судови и уреди; њихову улогу у кварењу српскога језика преузели су српски мас-медији. „Реторско (сократовско) је питање – пише пјесник Б. Ломовић – да ли телевизија скрнави, изопачује језик; питање, очито,

већ садржи одговор – ДА. Не верујем да се у било којем крају где се говори српски, говори овако као у студијима наших телевизија. Али, авај, језик телевизије није ‘ни по бабу ни по стричевима’, то је све више ‘сленг’ у настајању који карактерише недопустива кастрација, импровизираност, претерана комоција и лењост, а све у духу ‘а само ‘ладно, само опуштено’ (Ломовић 2013: 69). Тако, показује Ломовић (2013: 69), лексема *иуно* постаје синоним лексеми *много*, *задњи* добија значење *последњи*, *одмарати се* најчешће се јавља без *се* и изједначавајући се у значењу са *одмарати* (мада сваки сељак сељак и данас зна разлику у значењу: „*Одмарам се* и *одмарам волове*“), *ужасно* и *сйравично* најчешће у медијима значе „лепо и/или красно“, и сл. У актуелним залагањима за чистоту српскога језика такође је указано да се, на примјер, лексема *бесйризоран* све чешће употребљава у значењу „беспримерен или безазоран, тј. без стида“, иако само значи: „који је без надзора, напуштен“; док лексема *завидан* значи само „повољан, који изазива завист“, а никако, како се све чешће употребљава, „приличан, повелики“ (Клајн 2000: 75-76). Указује се – очито без успјеха – да лексема *йролонйраиши* значи „продужити“, а никако „одгодити, одложити“; да лексема *љубимац* и *љубитељ* нису синоними; да формалан не значи „уобичајен, обичан“ него „званичан“, да позиција није антоним од опозиција, него увијек значи неку врсту „положаја“ и сл. (Клајн 2000: 81, 40, 69, 78-79).

5. УМЈЕСТО ЗАКЉУЧКА. Поређење актуелног са стањем језика у Кочићево доба – наводи на закључак да је борба за о(п)станак српскога књижевног језика данас чак потребнија него у Кочићево доба. Замијенимо ли, у Андрићевој оцјени Кочићеве борбе за српски језик, термин „окупаторска управа“ са термином „англицистичка глобализација“, онда је Андрићева констатација више него примјерена савременом стању српскога књижевног (стандардног) језика. „Окупаторска управа – вели Андрић – донела је, пре свега, немачки језик у све веће установе и важније гране живота. А онде где је народу остављен његов језик, код нижих власти, у школама итд., ту је претила друга опасност, опасност да се тај језик исквари и потвори, изнутра подрије и разводни до те мере да се сведе на неки убоги и нижи род говора за међусобно разумевање нижих између себе и, колико је неопходно, нижих са вишима, на говор без корена, духа и сока, без лепоте и стила, без везе са традицијом и живим изворима широког народног језика, а са унапред подвезаним и ограниченим могућностима културног развитака“ (Андрић 1981: 160-161). Због

тога се не треба само подсјећати него треба и слиједити онај знаменити Кочићев узвик непристајања на такво стање српскога језика: „Узето нам је све, на свим линијама народног живота порабоћени смо, али не дамо вам свога језика!“ (Кочић 1967: 71). Те Кочићеве ријечи морају бити у свијести свих носилаца српске језичке политике. Јер, „језичка политика мора узети у обзир катастрофално сакаћење српског језика под свеукупним енглеским језичким утицајима (уз све остале), а одбрану од тих погубних утицаја схватити као императив своје сврхе“ (Бајић 2010:202).

ИЗВОРИ

- Кочић 1961: Петар Кочић. *Изабране сџранице*, Српска књижевност у сто књига. Књига 46, Нови Сад: Матица српска, Београд: Српска књижевна задруга.
- Кочић 1967: Петар Кочић. *Сабрана дјела. Књиџа III*. Сарајево: Свјетлост.
- Кочић 1967а: Петар Кочић. *Сабрана дјела. Књиџа II*. Сарајево: Свјетлост.

ЛИТЕРАТУРА

- Бајић 2010: Сања Бајић. *Анџлицизми у српском језику*. Бања Лука: Бесједа.
- Вулин 1990: Миодраг М. Вулин. *Петар Кочић*. Сарајево: Свјетлост.
- Јањић, Чутура 2012: Марина Јањић, Илијана Чутура. *Просџор, време, друшџтво – сусреџи у језику*. Јагодина: Педагошку факултет у Јагодини.
- Клајн 2000: Иван Клајн. *Сџранџуџице смисла*. Београд: НИН.
- Ковачевић 2001: Милош Ковачевић. Српски језик у заносима и неспокојима Лазе Костића. *Предавања професора др Милоша Ковачевића одржана у Лондону 2000 и 2001 године поводом славе Фонда на дан свеџа Три Јерарха*, Birmingham: Lazarica Press (1-30).
- Костић 1990: Лаза Костић. *О књижевности и језику*. Нови Сад.
- Ломовић 2013: Бошко Ломовић. Нико се не одмара, сви ‘одмарају’. *Печаш*, бр. 256, 22. 3. 2013 (69).
- Милановић 2011: Бранко Милановић. Увод у поновно читање Кочићевих дјела. *Сџудије из српске књижевности*, Пале: СКПД „Просвјета“, „Просвјетино књижевно коло“ књ. 24 (191-234).
- Прџић 2005: Tvrtko Prčić. *Engleski u srpskom*. Novi Sad: Zmaj.

СЕКУЛИЋ 1966: Исидора Секулић. Гласам за Кочића. *Полиџика*, 11. 9. 1966. (17)

ШИПКА 1987: Милан Шипка. *Језик Петра Кочића*. Радови XIII Сарајево: Институт за језик и књижевност у Сарајево, Институт за језик.

***

АНДРИЋ 1981: Ivo Andrić. *Zemlja, ljudi i jezik kod Petra Kočića. Umetnik i njegovo delo*. Sabrana djela Ive Andrića, Knjiga trinaesta, Sarajevo: Udruženi izdavači (Svjetlost Sarajevo, Prosveta Beograd, Mladost Zagreb, Državna založba Slovenije Ljubljana, Mislа Skopje, Pobjeda Titograd) (142-163).

ВУКОВИЋ 1972: Dr Jovan Vuković. Коčićев језички израз. *Naš književni jezik danas*, Sarajevo: Veselin Masleša (282-286).

КЛИКОВАЦ 2008: Duška Klikovac. *Jezik i moć*, Beograd: Biblioteka XX vek.

Miloš Kovačević
CONTEMPORANEITY OF THE KOČIĆ'S FIGHT
FOR SERBIAN LANGUAGE

Summary

The paper presents an analysis of the attitudes of Petar Kočić towards the Serbian standard language. What has been analysed are the reasons and criteria which were used by Petar Kočić in the defence of Serbian language. The analysis includes different modes used by Kočić in defence of Serbian language, primarily the following: a) the defence of Serbian language against Germanisation, and b) the defence from the corruption of Serbian language, and c) fight for the preservation of beauty of Serbian language.

In the paper, Kočić's viewpoints on Serbian language are being related to the present ill situation, which Serbian language has been met with. What is being discussed is Anglicisation of Serbian language, especially through the appearance and usage of a linguistic monstrosity which is nowadays called Anglo-Serbian language, with prevailing linguistic angloholism, with the presence of highly "casual functional style", and

with very little care for preservation of values and beauty of the Serbian standard language exercised both by the society in general and the majority of its speakers, especially those who belong to the younger population.

The comparison of the present situation of the language with that of the Kočić's times leads to a conclusion that today the fight for survival and/or persistence of Serbian standard language is needed ever more than in the Kočić's times.

Key words: Petar Kočić, Serbian language, Germanisation, corruption of the Serbian language, linguistic culture, Anglicisation, "Anglo-Serbian" language.

